

Život i djelo Seida ef. Strika

Senella Krehić-Fočak

Sarajevo

Sažetak

U radu su predstavljeni život i djelo poznatog derviša i sufije, profesora Seida Strika. Pored osnovnih biografskih podataka, rad se posebno bavi člancima, u smislu analiziranja od kojih su neki ostali neobjavljeni, pripremljeni za štampu i sl. Tematika koju je Strik obrađivao, daje uvid u širinu tema koje je obrađivao, a koje se odnose na islamsko-tesavvufska pitanja, tradiciju, kulturu, historiju, nauku. Detaljna obrada svih tema, o čemu je Strik ostavio pisanu zaostavštinu u obliku članaka bi zahtijevala mnogo širu studiju, pa su ovdje obrađene samo neke od njih, Nastojanje da se predstavi njegov pogled na tesavvuf i tarikatu, prezentirano je kroz nekoliko njegovih radova, koji se bave tom tematikom, zatim tradicijom i njegovanjem muslimanskih obreda u Bosni i Hercegovini, a prvenstveno kroz članak koji sublimira njegov stav o tesavvufu, kao i oni o pojedinim derviškim redovima, specifičnostima interpretacije i čuvanja tradicije ilahija čime se bavi drugi dio rada, odnosno prenošenje / slušanje i učenje ilahija na čiju originalnost je Strik stavljao poseban akcenat. Evidentno pridajući veliki značaj teoretskoj podlozi poznavanja materije, isticao se načinom interpretacije – izvođenja ilahija i tumačenjem prema kojem su njegovi ciljevi bili čuvanje autentičnosti i čuvanje od zaborava naglašavajući značaj emocija. Očuvanje vrijednosti koji se ubrajaju u univerzalna znanja, prezentiranje tesavvufa i tarikatskog načina življenja, u sklopu tradicije bosanske kulture, tolerantni duh koji je prožimao napore da se ovo dovede do ostvarenja značajno su obilježili njegov radni i ljudski vijek.

Ključne riječi: Seid Strik, tesavvuf, tarikati, tradicija, ilahije, Bosna i Hercegovina.

Među istaknute ličnosti na ljestvici duhovnosti i sufizma / tesavvufa Bosne i Hercegovine, čija studija o životu i djelu traži kompleksan pristup, pripada Seid Strik (1933–2010), višegodišnji vekil Nakšibendijskog tarikata u tekiji Potok u Sarajevu. Ovo je ujedno pokušaj rekonstrukcije ličnosti jednog od najzrelijih bosanskih sufija na prelazu između XX st. i početka XXI st., koji u svojim člancima piše o tesavvufu i tarikatu, tretirajući ih i općenito i konceptualno. Profesor i predavač, tokom svog višedecenijskog pedagoškog rada, predavao je u školi hemiju i biologiju, ali je sa druge strane ostavio brojne članke sa različitim islamskim i tesavvufskim temama, kao istaknut prilog u izučavanju tesavvufa ne samo u Bosni i Hercegovini, nego i šire. U svakom slučaju sigurno je da se radovi Seida Strika mogu uzeti kao važno uporište za studije o tesavvufu i tarikatu u Bosni i Hercegovini.

Osnovni biografski podaci

Prof. Seid Strik je rođen 01. 01. 1933. godine u Sarajevu / Kraljevina Jugoslavija. Potječe iz ugledne porodice. Otac mu je bio činovnik, kasnije mujezin dugo godina u obližnjoj džamiji. Pokazivao je zanimanje za tesavvuf i prakticirao ga, izvršavajući službu vekila, pa je želio i da njegova djeca budu učena i slijede taj put. Poslije osnovnog, Seid Strik srednjoškolsko obrazovanje završava kao maturant Klasične gimnazije. Poslije maturiranja, nastavlja dalje školovanje i radi prvo kao učitelj, službujući u više mjesta u Bosni i Hercegovini, a potom studira na Pedagoškoj akademiji, a kasnije na Prirodno-matematičkom fakultetu, Univerziteta u Sarajevu studira hemiju i biologiju. Najveći dio svog radnog vijeka predavao je biologiju i hemiju u osnovnoj školi u Sarajevu. U arhivi škole (ranije O. Š. Razija Omanović), sada O. Š. Mula Mustafa Bašeskija, postoji podatak da je Strik radio od septembra 1963. godine i tu ostaje do penzionisanja 1997. godine sa ukupnim zavidnim trajanjem radnog staža od preko 44 godine.

Svoju sufijsku orijentaciju, pokazuje veoma rano, još kao dječak koji ima svoj repertoar ilahija, i kasnije u mladosti. Ako bi se upitali koji je to bio inicijalni momenat interesovanja za tesavvuf, može se reći da je društvo njegova oca, u kojem se i sam kretao, izvršilo važan utjecaj na daljnji tok napredovanja na duhovnoj stazi. Strik je, u neformalnim razgovorima, imao običaj za sebe reći da se rodio u tekiji. Naime, njegova majka je došla nešto pomoći (pohizmetiti) u tekiji i tu se našla skoro pred sam porođaj. Možda je upravo taj momenat uokvirio njegov duhovni put i sastavio buduću lijepu sliku njegova djelovanja. Cijeli život proveo je u hizmetu, pomaganju na raznim nivoima ljudskog djelovanja, bilo da se radilo o vjerskoj, tarikatskoj ili pedagoškoj dimenziji.

Zanimljivo je da bi se, u vezi Strikovog rođenja, mogla povući i paralela s učenjakom Es-Sujutijem koji se rodio u biblioteci. Strik se tako, rođenjem vezuje za tekiju.¹ Za rođenje Sujutija i knjige njegova oca² vezana je slična anegdota kada je njegov otac zatražio od svoje žene da mu donese jednu knjigu. Ona je pošla po knjigu, ali su je snašli porođajni bolovi u kućnoj biblioteci tako da se Es-Sujuti rodio među knjigama! Zato su ga njegovi u porodici imali običaj zvati: ‘Sin knjiga’ (Ibn-ul-kutub).³

Odrastajući uz oca Strik postaje blizak sa istim duhovnim učiteljima i dervišima u čijem društvu je bio njegov otac. On se druži sa poznatim dervišima toga vremena, kao što je bio Mahmut ef. Handžić i polahko ulazi u krug visoke duhovnosti. Prijateljstvo iz mladosti sa šejhom Abdullah ef. Fočakom, bilo je, također, veoma utjecajno, tako da ova dva tragaoca za Istinitim, u najpoletnijim godinama svoga života, ulaze u tarikat, pokazujući slično shvatanje prirode i prakticiranja tesavvufa. U ranim godinama upoznat će i šejhove iz porodice Hadžimejlića, koja je imala vrijedne duhovne pretke i zaslužne tarikatske članove, a posebno šejh Behauddina ef. Hadžimejlića, šejha Mehemed ef. Hadžimejlića, nadalje Mustafu Ormana i druge. Šejh Behauddin ef. Hadžimejlić će Seida ef. Strika, nakon preseljenja Abdulah ef. Fočaka, 1991., postaviti za vekila tekije Potok u Sarajevu.

¹ Hafiz Mehmed Karahodžić, zabilješke o velikanima duhovnosti, 2018.

² Ebu Bekr ibn Fahrudin Usman el-Hudajri es-Sujuti, učenjak, napisao više djela iz različitih oblasti, držao je katedru fikha, a jedno vrijeme radio i kao kadija (Asjut), preselio u dobi od četrdeset osam godina.

³ Es-Sujuti se rano počeo baviti naukom, već sa osam godina postaje hafiz Kur’ana.

Strik posjećuje tekije, Bentbašku tekiju, do njenog rušenja 1958. godine,⁴ kao i tekiju na Mlinima, a uobičajena su bila kućna sijela, obzirom na zabranu rada derviškim redovima. Često posjećuje Oglavak, kao i Vukeljice / Živčice, centre duhovnosti u Bosni i Hercegovini.⁵ Priključivanjem skupinama derviša i drugovanjem sa njima, pokazivao je zavidan stepen obrazovanosti i govora sa kojim je, bez želje za dominacijom, uvijek ostavljao pečat visoko obrazovane osobe sa pedagoškim pristupom, bilo da se radilo o svakodnevnim, religijskim i / ili tesavvufskim temama.

Uporedo uz pedagoški rad u školi, Strik razvija naučnu djelatnost, koju nastavlja poslije odlaska u penziju. On ostaje aktivan u naučnom radu, obrađujući različite teme, objedinjujući ranije napisano, stalno podsjećajući na važnost pojedinih islamskih i sufijskih tema, zatim tema iz historije Sarajeva kao što je ona vezana za sarajevska turbeta, kao i tema iz kulture i tradicije učenja ilahija u Bosni i Hercegovini i brojnih drugih. On ostaje zadovoljan što je izveo brojne generacije učenika koji ga se sjećaju sa mnogo riječi hvale. Ne znači da i sam nije prolazio kroz duhovne krize, međutim posvećenost tarikatu ostaje bitno obilježje njegova života i djelovanja.

Ovaj svijet napustio je 29. 03. 2010. godine. Dženaza je obavljena, 01. 04. 2010. godine na tekijskom mezarju tekije Potok u Sarajevu. Odlaskom Seida Strika, s početka XXI st., polahko i bespovratno otišla je skoro cijela starija generacija tekijskih pročelnika dvadesetog stoljeća u Bosni i Hercegovini, koja je bila priznata i poštovana u regiji i šire i koja je pokazivala intelektualan odnos prema tesavvufu i gnozi.

Općenito o profesorovim temama i radovima

Izvori za izučavanje života i djela su prilično razasuti, a po svojim sadržajima djeljivi su u više cjelina, pa bi zaokruživanje napisanog

⁴ U izvanrednom radu pod nazivom "Razdoblje Šejh Ruhije", objavljenom u *Zborniku radova o Isa-begovoj tekiji* iz 2006., Strik se poziva na krizne godine rada ove tekije: "Godine 1952. tekija je zatvorena zabranom. Čamila je izložena zubu vremena, pod navodnom zaštitom kao spomenik kulture. Iako prelijepa u svojoj oronulosti, radi izgradnje brane za jezero, srušena je 1958. godine, što je zabilježilo "Oslobođenje" od 8. avgusta iste godine."

⁵ Kako je često imao običaj reći da se rodio u tekiji, ovo je interesantan podatak utoliko više jer će on svoj cijeli život ostati u hizmetu / služenju tekiji i tarikatu.

trebalo dati konačnu verziju njegova opusa. Postoji oko šezdeset dostupnih sakupljenih radova, od preko sedamdeset, pa je bilo potrebno napraviti izbor onih koji najbolje ilustruju Strikov istraživački rad koji odslikava njegovu širinu poznavanja različitih oblasti. Ozbiljniji detaljan osvrt na njegovu ličnost do sada nije napisan, a nema ni studija koje su temeljno istražile njegov život i rad.⁶

Tako je, npr., Strikova studija o turbetima, rađena u nastavcima, kao tv serijal, i predstavlja jednu od najiscrpnijih do sada za ovu tematiku.⁷ Poseban doprinos prof. Strika su njegovi radovi koji se odnose na običaje i / ili obaveze muslimanskog stanovništva u Bosni i Hercegovini, kao što su učenje Mevluda, obaveza kurbana, spravljanje Ašure, te njihove aktivnosti vezane za tekiju, tarikat i tesavvuf, kako bi se ostvario bolji pogled na socijalni korpus miljea u kojem je živio i radio.

Djelo prof. Strika, zahtijeva posebnu pažnju radi istraživačkog pristupa raznovrsnoj tematici. Radovi imaju ilustrativne naslove, kao što su: “Tesavvuf i tarikat”, “O tespah namazu”, “O džezzi, Ašuri, kurbanu” (1981), “Babul Itmek – savjeti za mladence” (1991), “Kerbela kod Bošnjaka”, “Tekijske melodije” (1990., *štampano 2007.*), “O sunećenju djece”, “Poštivanje ashaba kod Bosanaca”, “Poštivanje hazreti Fatime kod Bosanaca”, “O mehru” (1999), “O selamu”, “Misli o znanju”, “Dovišta”, “Nestala turbeta”, “Šadrvani”, “Ezan, mujezini, munare”, “O mevludu i Ezanu”, “O selamu” itd.⁸

Ovo su samo neki od naslova članaka i radova prof. Seida Strika⁹ koji mogu pobuditi još veće interesovanje kod publike i šire naučne javnosti. Iako ne tako često viđan je na naučnim skupovima, bez želje da se eksponira, živeći po pravilima tarikata, u smislu hizmeta, davanja “sebe od sebe” kako je definirao i poštovao suštinu sufijškog / derviškog nauka i uzdržavanja, ipak se jasno vidi da je prof. Strik bio vrstan istraživač i komunikator, kako u vertikalnoj dimenziji, tako i u horizontalnoj umrežavajući slušaoce i poštovaoce do današnjih dana sa uvjerenjem da

⁶ Na YouTube kanalu može se naći njegova parodija na isticanje ličnosti pod naslovom “Ja pa ja”.

⁷ TV serijal na TVSA, 2008. godine.

⁸ Datumi nisu stavljani kod nekih članaka. Članci su najčešće pisani pisaćom mašinom, potpisani, ali često bez datuma.

⁹ Treba istaći da neki od radova imaju datum ili samo godinu, a nekima taj podatak nedostaje.

se i duboka znanja mogu kazati jednostavnim ili jezikom običnih ljudi. Njegov govor i njegovo djelovanje su pratili jedno drugo. "Svo stečeno znanje mora proći kroz primjenu u praksi, odricanjem i rušenjem ega, pomoću futuve. Futuva znači dar. Davanje od sebe, ne iz obaveze ili iz viška. Tarikatska futuva je žrtvovanje "sebe" od "sebe."¹⁰

Seid Strik je bio primjer Učitelja, savjetodavca, predvodnika, koji je, osim u tekiji, u svojoj kući podučavao i raspravljao s onima koji su pokazali interesovanje za tekiju i za tesavvuf. Taj ograničeni krug slušalaca i poštovalaca je zapravo predstavljao nukleus za prezentiranje njegovog intimnog stava u promišljanjima vezanim za tesavvuf i učenje ilahija, svrstavajući ga u kategoriju istinskog vjernika koji je prošao put i postao sposoban da upućuje druge u tarikat i putem slušanja ilahija koje je učio. Njegova veza sa slušateljima, govora ili učenih ilahija, garantovala je uzajamno izgrađeni odnos, pa tako i pisana zaostavština zapisivana skromnim sredstvima, rukopisom ili pisaćom mašinom, ostavlja trag suštinskog tragalaštva za vjerskim i tarikatskim istinama, približavanja Bogu i razvijanju gnostičkih atributa. Unutar, preko šezdeset naslova, sačuvanih članaka, obuhvaćeni su i objavljeni i neobjavljeni radovi (kao što je npr., rad o tekijским melodijama i ilahijama) do 2009. godine. Jedan dio radova, koje je Strik objavio, nalazi se u više naučnih i stručnih publikacija u periodu do 2009. godine, a posebno u Godišnjaku tarikatskog centra, *Šebi-arus, Kelamu'l Šifa, Hikmet, Zbornik radova Isa Begova tekija u Sarajevu* (2006) itd., a koji se nalaze pobrojani u selektivnoj bibliografiji Mubere Bavčić (2011). Navedeni radovi su važan izvor informacija za daljnja izučavanja ovog dijela islamske tradicije i citirani su u tekstovima domaćih i stranih autora.¹¹

Kako vidimo iz gore iznesenog, Seid Strik je tokom godina svog plodnog radnog i životnog vijeka, pisao članke o različitim islamskim i tesavvufskim temama od kojih su neke manje ili gotovo nikako obrađivane, stavljajući akcenat na to kako je određena tematika tretirana u Bosni i Hercegovini ili u Sarajevu. Pa krenimo redom.

Članak "Tesavvuf i tarikat" (1998) vrlo jasno postavlja suštinski opis i iznosi najznačajnije odlike tesavvufsko-tarikatskog djelovanja, počevši sa vlastitom definicijom: "Tarikat je putovanje ka vusletu, višem

¹⁰ Isa-begova tekija, *Zbornik radova*, Sarajevo, 2006.

¹¹ Risto Penannen boravio kao gost 70-tih godina prošlog stoljeća u Sarajevu gdje je izučavao etnomuzikologiju sa posebnim osvrtom na tekijске melodije.

duhovnom stepenu, koji je za svakog pojedinca relativan, zavisno od kabilijjeta (snage), istidada (podobnosti), iradei džizje (vlastitog truda), drugih oblika odgoja i samoodgoja i kroz dozirana znanja, a ne kvantitetom akumulirana.”. Bit će neophodno vratiti se sadržaju ovog članka kasnije u tekstu, jer je on jedan od ključnih za promišljanje kako ga je Strik formulisao, odnosno osnovica njegova naukovanja i življenja u tesavvufu.

Tesavvuf je utemeljen na principu ljubavi prema dragom Bogu i razvijanju spoznaje. Ovdje se osjeti kako su poredane glavne odrednice puta sa izrazitim akcentom na samoprijegorno djelovanje i nemogućnost stizanja do viših ciljeva bez ličnog zalaganja. Ovo potvrđuje da je tesavvuf zasebna duhovna nauka utemeljena na izvorima vjere (šerijat) i sasvim konkretnoj praksi (tarikat) (Beglerović, 2004).

Poznato je da se, prema sufijskom učenju, dostizanje spoznaje, odnosno gnostički aspekt, odvija kroz slojevitost razvoja vrlina, koje se nazivaju “stanjima i postajama”. Nefs (ego), na putu spoznaje prolazi kroz faze približavanja Bogu, putujući kroz sedam stupnjeva (*mekāmāt-i sūfijjet-i seb’a*), prva četiri stepena čine prvu fazu odgoja duše, koja se naziva Kurbi feraid, a sljedeća tri stepena čine Kurbi nevafil. Još je važno naglasiti da je većina članaka koji govore o ovoj temi, ostala neobjavljena i utoliko je veći izazov za tumačenje i proučavanje.

Izdvojene teme i članci

Među mnoštvom naslova sljedeći članci su izdvojeni obzirom na njihovu posebnu, rjeđe obrađivanu, tematiku i na njihovu vezanost za tesavvuf i tarikat. Tako, primjerice, idući kroz naslove, u članku “Poštivanje ashaba kod bosanskog svijeta”, Strik piše: “Ashabi su uz Resulullaha uzor prakse i učitelji primjene pa se u našeg svijeta može čuti za nekog ko je izrazito dobar musliman ‘on je k’o ashab ispravan i dobar’. To govori o vjerovanju i poštivanju našeg čovjeka. U prvom redu su kod nas istaknuti Hulefai-rašidini i skoro svako zna za hazreti Omerovu pravednost, hazreti Ebu Bekrovu iskrenost, hazreti Osmanovu pobožnost i zaslugu za objedinjavanje Kur’ana, hazreti Alijin ilum–znanje i junaštvo, zatim ashabe i šehide Bedra, ašerei mubeššeru, Ehli-bejt posebno, a sa istim poštovanjem se odnosi i prema ženama ashaba i poznatim ženama iz ashabskog vremena stavljajući ih u istu razinu sa ashabima u pogledu poštivanja, jer su prvakinje islama među svim ženama, najodabranije.

Poštivanje je, kod našeg svijeta, preneseno i na tabiine i teb'ai-tabiine, pa su poštivani i poštuju se ashabi i šehidi Kerbele, ehlibejtski Imami, prenosioci hadisa i drugi. Ti pijeteti su dobili i svoju konkretizaciju u manifestu. Tako npr. u džamijama, u našim krajevima obavezno su postojale levhe imena hulefai-rašidina najvećih ashaba i prve dvojice biranih Imama, hz. Hasana i hz. Huseina, r. a. Hulefai-rašidini su ušli i u neke ibadet-nafile, tako recimo jedan salavat za hutbu sadrži spominjanja upravo ovih prvih šest ashaba.”

“Fakihi i kasnije muftije su donosili fetve za rješavanje nekih praktičnih životnih odluka, koje je vrijeme donijelo, na bazi Kur'ana, hadisa, prakse Resulullaha s. a. v. s., uvažavajući praktična rješenja kako su ashabi postupali po datoj stvari.”

Strik iznosi i zapažanje davanja imena djeci po imenima ashaba, što je bilo veoma popularno, pa piše: “Mnoga imena su izvedena iz tipičnih kao Mehmed–Meho, Mustafa–Mujo, Muhamed–Hamo i slično ali to je naše bosansko. Uz akiku, zvanično davanje imena, može se ponekad čuti za ime djeteta, odnosno dijete: ‘Da Bog da, da bude sluga svog imena’. To je samo tada protokolarno rečeno.”. Ističući nadalje važnost odgojnih mjera, navodi običaj i praksu kod Turkmene “koji dijete podučavaju znanju o ličnosti čije ime nose – ashaba, pejgambera, velikana. Ovo nije neki propis ali je praktična korisna stvar (al-nasut) i mnogo je bolje imati taj uzor, nego savremenog glumca ili pjevača koji je postao idol.”. I svakako postavlja se pitanje kako se pojedinac sa imenom koje obavezuje praktički nosi u životu ili je to samo formalno.

U članku “Poštovanje Hazreti Fatime kod Bosanskih Muslimana”, piše da stičući znanja o Poslaniku Muhammedu a. s., zatim o ashabi-ma, pa onda o Poslanikovoј porodici, je slijed kako su tekla i saznanja o hazreti Fatimi, kćerki Poslanika Muhammeda, a. s. Vrijednost tog poštovanja, prema pisanju Seida ef. Strika je u tome što je ono došlo više spontano, a ne obrazovanjem, i moglo bi se reći duhovnošću. Ako se radilo o ženskoj osobi lijepog ponašanja i odgoja uobičavalo se reći da je kao hazreti Fatima, navodi Strik: “...Tako je poštivanje u narodu uvriježeno i prije čak i bez nekih obrazovnih informacija o njenoj ličnosti.”. Sejfullah Proho je dvadesetih godina prošlog vijeka napisao spjev *Smrt Hazreti Fatime*, knjižicu “koja je širim masama približila pojam Ehli-bejta, jer osim tarikatskih ljudi, malo se znalo o Ehli-bejtu.” Ova knjižica je “čitana melodijski slično mevludu, uz 10 dana muharrema, za Ašuru, u mektebima, na tevhidima, vanrednim skupovima žena, a

uz tužan sadržaj i još tužniju melodiju može se svrstati u rijetke mersi-je-žalopojke na našem jeziku.». Pored djela Sejfullaha Prohe i pjesnik Musa Ćazim Ćatić je pisao stihove o hazreti Fatimi. Strik naglašava da nema pjesama i ilahija o hazreti Fatimi na našem jeziku ali da je hazreti Fatima opjevana u ehli-bejtskim ilahijama koje se njeguju u tekijama. U tekijama i sufijskim redovima ličnost hazreti Fatime ima veoma visoku poziciju, poštovana kao član Ehli-bejta, i u “razini ostalih pripadnika i pomena članova Ehli-bejta, majka Hasana i Huseina, Cara Šehida, spominjana u salavatima kaderijskog zikra, u ehli-bejtskim salavatima koji se uče uz matemsko-muharremski zikir i Ašuru.” Osim toga, u svakoj tekiji stoji levha Ehli-bejtska zvijezda koja svojim kracima simboliše petoro: Resulullah, s. a. v. s., hazreti Ali, hazreti Hasan, hazreti Husejn i hazreti Fatima.

Vjerujući u šefa’at Resulullaha, i šefa’at kome je dat, te odbacujući racionalističko učenje, La Šifa, evo primjera jedne dove koja se uči uz muharrem i Ašure u kojoj se spominje hazreti Fatima. Iza glavne dove, slijedi dova:

LI HASETUN UTFI BIHA EBNABUHA VEH HATIME EL MUSTAFA EL MURTEZA VEBNAHUMA VEL FATIME, u prevodu: *Ja petero imam svojih da od vatre brane mene, Muhammeda i Aliju, dva unuka i Fatimu.*¹²

Kada je riječ o tarikatu i istupanjima u javnosti, posebno se bavio pitanjima ustroja tarikata, tarikatskih redova i regulisanja, u prvom redu, odnosa sa Islamskom zajednicom (“Udio tarikata u životu Islamske zajednice”, *Šebi Arus* 1978–79. godine), sistemom, te njihovim posljedicama, (“Osvrt na statut Ehli Tarikat” (1986), pisano za arhiv Tarikatskog centra).

Koristeći se često induktivnom metodom i zapažanjima od pojedinačnih ka općim činjenicama i zaključcima daje i “Osvrt na Izložbu vjerske knjige 1988. godine” kada je delegiran ispred Tarikatskog centra u novembru 1988. godine.

Referat “Djelatnost Tarikatskog centra u Sarajevu” u komentaru na Simpozij Balkanskog instituta koji ima 17 kucanih stranica, urađen je na prijedlog Balkanskog instituta Beograd, a u povodu Simpozija “Jeretički pokreti na tlu Jugoslavije”, 1989. godine. Ovdje je Striku pripala uloga da iznese mnoga objašnjenja o tarikatu i tesavvufu, napravi historijski presjek, te objasni društvena zbivanja:

¹² Na dnu stranice piše da je ovaj tekst priredio Seid Strik 5. juna 2008. godine.

“...Otuda su u derviške redove ušli obični ljudi. Mnogo kasnije reformatori druge vrste su uveli zakone po uzoru na vjerske, djelimično vjerske i nove kao što je Kanun Sulejmana Veličanstvenog, pa Sultan Mahmutove reforme, pa reforme po uzoru na evropska dostignuća što je život i društveno-ekonomski razvoj donio, a koje su Pirovi mnogo ranije uočili.

On zaključuje da “tarikats se može shvatiti i porediti sa renesansom na Zapadu“. Po latinskoj poslovice “Čija je vlast–zemlja toga je i vjera” (Cuius regio ilius religio), tarikats postaje oportun prema ulemi, ulema prema tarikatu, jer derviši postaju opozicija uz tvrdnju da su dekadentni. U Turskoj 1532. godine tarikats je poravnat sa ulemom ravnopravno, jer su tekije obrazovale pripadnike u duhu vjere, a pomogli su mnogo u razvoju društva i baš iz redova derviša nikli su mnogi pisci, književnici, učenjaci, stručnjaci, kaligrafi, građevinari, geografi i putopisci. Ulema modernijeg gledanja (Kairska škola) koja nikada nije analitički ušla u program, tvrdila je da je tarikats uticaj hinduističke, zoroastrijske ili hrišćanske religije.

U nastavku dodaje “Kada je pored zabrane 1952., tarikats i dalje živio i zbila se restauracija kakvu danas imamo, jer niko... je nije mogao uništiti. Zato je tarikats danas aktuelan i atraktivan kao i tesavvuf, jer je izvorno vjerski i uklapa se u prazninu civilizacije. Mnogi ga osjećaju kao autentičnost, jer u ovo doba, promjene i inovacije počinju postajati teret u ionako brzom tempu života.”

Posebna vrijednost u radovima prof. Strika nalazi se u pisanju o onim vjerskim pitanjima koja razbijaju uvriježene teze koje su nekritički bile prihvaćene ne samo kod muslimana, nego i šire, o čemu daje objašnjenja u člancima poput “Kerbela kod Bošnjaka” kao i članak pod naslovom “Nije li to praktično” (1981). U ovom posljednjem, Strik potanko analizira koristi i logičnost matemskog posta – post prvih deset dana u mjesecu Muharremu. Pod tim jednostavnim naslovom krije se cijela šema i pojedinačna objašnjenja za sve detalje koji se nalaze u tih prvih deset dana Nove hidžretske godine. Poseban režim ishrane, sa posebnom vrstom namirnica, jednostavnosti obroka i preporukama poput one da se tih dana ne jede meso, između ostalog, Strik dodaje i notu savremenih tokova nutricionističkih pravila.

Posebni članci odnose se na pojedine tarikats, *Rufajijski, halidijski tarikats u Sarajevu (BiH) i tragovi bektašijske baštine kod nas*, ali o ovome posljednjem imamo malo podataka. Prije svega to se odnosi na detaljno

opisivanje okolnosti, kako historijskih tako i društvenih, iz kojih su mogla proisteći uvriježena mišljenja da je muslimansko stanovništvo na ovim prostorima u cijelosti imalo poseban pristup u pogledu prodiranja duhovnosti sa različitih strana koja je bila interpretirana i prihvaćena na sebi svojstven način.

Pišući o rufajiskom tarikatu (1987), koji je najviše razvijen na Kosovu i u Makedoniji, Strik obrađuje, stanje rufajia u Sarajevu, po razdobljima, potcrtavajući važne društveno-historijske momente i odgovarajući na pitanja o tome zašto je taj tarikat bio manje razvijen kod nas, pa postavlja nekoliko hipoteza:

“Postoji nekoliko hipoteza zašto se ovaj tarikat nije razvio kod nas. Pri samom dolasku Turaka u Bosnu brzo se i snažno razvio mevlevijski, pa nakšibendijski, halvetijski i kaderijski tarikat. Sam Gazi Husrev-beg je bio pripadnik halvetijskog tarikata, pri svom vakufu osnovao je halvetijsku tekiju (današnja kafana “Aeroplan” u ulici Sarači u Sarajevu gdje se i danas može vidjeti mihrab), osnovao je i dervišku medresu – Hanikah.” Druga hipoteza govori o postojanju vjerskog školstva, treća o posebnosti mentaliteta u Bosni, prema kojoj, kako Strik piše: “Bosanski svijet je po mentalitetu slobodoumniji, nije sklon odricanju, štovanju kulta, kao što su recimo Turci, Albanci ili u Evropi, Nijemci”. Četvrta hipoteza se zasniva na dobijanju vjersko-prosvjetne autonomije poslije 1909. godine, kada se domaća ulema školovala u arapskim zemljama, što je, također, djelovalo na potiskivanje razvoja ovog tarikata.

U ovom radu Strik spominje lokacije rufajiskih tekija u Sarajevu: kod Kara Ferhat-pašine džamije, zatim tekiju na Širokači, Husein-kapetanovu i tekiju na Bistriku. Posebno je interesantan pasus koji se odnosi na šejh Stovru (preselio 1916. godine), koji je prema kazivanju hadži derviš Mustafe Strika (preselio 1980. godine), imao rufajisku tekiju u kući u Tepebašinoj ulici u Sarajevu. Hadži derviš Mustafa je i sam posjećivao tu tekiju. “Šejh Stovro je bio veoma cijenjen u gradu, a posjećivali su ga šejhovi drugih tekija i stariji ihvani. Jedan je od rijetkih koji je godišnje izvodio idžra¹³. Imao je veoma malo ihvana i ihvani su mu bili anonimni.” Nadalje Strik piše: “Razmišljanjem se može doći do zaključka da su ove tekije bile kratkog daha i nisu imale duži kontinuiran rad. Misli se da je to otuda što je ovaj tarikat mnogo vezan za ličnost

¹³ Idžra je obred vezan uz rufajiski tarikat, a odnosi se na korištenje različitih oštih predmeta tokom zikra, bez boli i krvarenja.

šejha, pa nestankom šejha brzo su prestajale sa djelovanjem.”. Članak završava sadašnjim stanjem, 1987. godine, u kojem govori o postojanju prostorije u džamiji Mimar Sinan u Sarajevu, za obavljanje rufajiskog zikra koji vodi šejh Mustafa Karkin.

“O halidijskom tarikatu”, Strik piše kako je ovo prvo pisanje o ovoj temi u nedostatku dokumenata, pa nastavlja: “Da li ih je bilo šire u Bosni ne znam, ali mislim da nije. Kako i ko je donio, također se ne zna. Posebni ogranak predstavljao je šejh Junuz ef. Sokolović. Rođen u Sarajevu, učio i dugo bio u Mekki, gdje je primio halidijski tarikat. Veoma učen, poznavao je Ilmi Havvas¹⁴, obavljao hatme-i-hadžegjan¹⁵ u kući, a kasnije u tekiji na Vogošći. Zikir nije obavljao kamenčićima nego na tespih, jer u ovom tarikatu se zikir obavlja na kamenčiće. Preselio 1945., ukopan na Humki, a tekija takođe srušena 1945.”.

Bio je pokušaj obnove ove halke u jednoj kući pod vođstvom jednog rehbera, a postoji još jedan živ i ta halka je uspješno obnovljena, 7 ili 8 godina između 1970–1980, ali neke okolnosti su dovele do prestanka rada.

“Ja znam da je ovo pisanje, muzej, historija ali i mrtvom podignu nišane, da se otrgne od potpunog zaborava. Ovo spada u korisna znanja. Jer postoji i znanje radi znanja.” Ne može, a da ne primijeti pozivanje na klasifikaciju znanja, u ovom slučaju, korisna i beskorisna znanja na koja se Strik često pozivao u svom usmenom izlaganju.

Najviše podataka za ovu zabilješku na kraju dao je Ali ef. Muhić, sinovi š. Junuza Saračevića po pričanju, te mojih doživljaja iz posjete halke u Nezir-age Berberovića. “Opisujući zajednički zikir Strik kaže da je to globalno, ‘jer nemam izuna (dozvole) za tumačenje, lično sam prisustvovao tom zikru’. Zikir nema kružne halke, odnosno može, a ne mora, učenja esmi, nema ni ilahija u zikru, džehrije. Uči se u sebi na određen broj kamenčića, Fatihe, Ihiasi, salavati, sura Elem nešrahleke, ašere i dova.”

Razmatrajući samo neke od gore pobrojanih radova, sa isticanjem onoga što je karakteristično za razmišljanje i naukovanje Seida Strika, može se reći da je on sam imao svoj nauk u okviru tesavvufa, tekijске prakse, izvođenja i slušanja ilahija. Naravno, ovo nije sve čime se on

¹⁴ Ilmi havāss, znanje odabranih ljudi, elite među ljudima koji poznaju tarikat do u detalje, u teoriji kao i u praksi.

¹⁵ Hatme-i-hadžegjan je posebna vrsta derviškog obreda koja se obavlja rijetko sa posebnom dozvolom Šejha / Šejhova i sa posebnim namjenama.

bavio, podučavao i prenosio. On je pisao i govorio u kontinuitetu, pa bi sabiranje njegovih govora i anegdota posebno iz života učitelja i profesora, moglo činiti posebnu cjelinu, ali to nije tema ovoga rada.

Stupanje na stazu tarikata

Stupanje na tarikatsku stazu Seid ef. je obično ilustrirao hikajom o mladiću koji hoće da stupi u tarikat, ali nikada nije volio, dakle, nije imao iskustvo da voli prolazne kategorije ljubavi, nekoga ili nešto (*aški medžazi*). Učitelj ga upita: pa jesi li ikada ikoga, išta volio? Zamišljeni učenik se sjeti da je jednom volio mačku. Tada mu Učitelj reče da ga može primiti na nauk, jer onaj ko nikada nije volio, ne može krenuti ovom stazom i ne može doći do cilja koji predstavlja ljubav prema Najuzvišenijem Biću (*aški hakiki*). Iskustvo ljudskog voljenja ili aški medžazi je samo prolazna stanica do aški hakiki, istinske ljubavi, međutim, ona je presudna za dostizanje ovog višeg iskustva ili drugačijim jezikom kazano, dostizanje idealnog oblika ljubavi prema Božanskom Biću, zahtijeva da se naš ego / nefs pripremi za prihvatanje novih, dubljih duhovnih iskustava.

Iz ovoga se takođe vidi da ljubav traži neposredno iskustvo, ne prepričavanjem tuđih iskustava, već svjedočenje ljubavi dolazi iz ličnog hala (stanja), što se drugima može simbolično predstavljati. Nicholson¹⁶ navodi: “Ko god želi da čita o tajnama sufizma, neopterećen teološkim raspravama i nejasnim metafizičkim suptilnostima, upućen je na Attara, Rumija i Džamija. Ibn Arebi tvrdi da nema uzvišenije religije od religije ljubavi i čežnje za Bogom. Ljubav je bit svih vjera. Istinski mistik je pozdravlja kakav god lik da preuzme.”¹⁷ Odatle se može generirati ta važna odrednica i pitanje: jesi li ikada ikoga, išta volio?

Sljedeći primjer kojeg iznosi Attar¹⁸ govori o ljubavi i magarcu.

“Površne i duhovno skućene osobe uskraćene su za spoznaju ljubavi, a njihov duhovni stupanj niži je čak i od stupnja magarca: ‘Mire Abdusselam, bio je čuveni vaiz iz Gazne, veoma cijenjen među ljudima, te je njegov vaz bio izuzetno posjećen. Kada bi neko nešto izgubio, dolazio bi na trg gdje se održavao vaz i u okupljenoj masi gromoglasno

¹⁶ Nicholson, R. A., *Sufizam: mistici islama*, Metafizička biblioteka, Beograd 2011.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Moker, Mubina, “Bol – odrednica zbiljske ljubavi”, *Živa Baština*, vol. IV, br. 13, oktobar / decmbar, 2018.

bi zatražio izgublenu stvar, ako je neko pronašao, da je vrati vlasniku. Jednog dana na skup dođe čovjek koji je izgubio magarca, ali niko od prisutnih mu ne znade reći šta je s magaretom. Snužden, čovjek sjede na zemlju da sluša vaz. Mire Abdusselam je govorio o ljubavi i tome da svi atomi svijeta “plove” u ljubavi. U jednom trenutku je kazao: ‘Zar ima ikoga na ovom svijetu, a da nije ašik? Ima li ikoga u ovome medžlisu, a da ne spoznate tajnu ljubavi?’ U to ustade neki glupan, koji je mislio da je ne biti ašik nešto veliko i važno i povika: ‘Evo ja ostarih, a nikada ne saznadoh šta je ašk.’ Na to se Mire okrenu ojađenom čovjeku što je izgubio magarca i reče: ‘Ono što tražiš, Bogu hvala, nađe ovdje. Idi donesi povodac i zauzdaj ovog glavonju.’”

Na koncu Attar zaključuje:

“Zar može čovjek bez ljubavi da je
u liku čovjeka, a kakvo li magare
Magarcem ga smatraj ko ašik nije
i magarac bolje, od magarca gori je.”

Ujedno postavlja pitanje kako će se onaj ko nije otvoren za ljubav, snaći u njoj.

Nadalje, u spomenutom članku “Tesavvuf i tarikat” (1998) Strik navodi kako se posljednjih godina, povećao interes za tesavvuf, a što se najviše ogleda u prijevodima, raspravama, prepričavanjima historije. Pa se “prerađene i patvorene ilahije poznatih autora javljaju kao novi radovi samozvanog sufije... prijevodi i drugi oblici radova dolaze najčešće od prevodilaca koji samo znaju jezik, ne teologa”, pa ističe kako onda “tesavvuf nazivaju islamskom filozofijom, pa čak i mistikom čim u startu pokazuju neznanje. Jer velika tesavvufska djela su pisali mutesavifini,¹⁹ koji su bili pripadnici tarikata–prakse tesavvufa” i “pisali su iz podarenog znanja, aška, tj., Božanske ljubavi, doživljenog znanja, a ne samo naučenog, iz hala tj., nadahnuća i duhovnog znanja i stanja, primjenjujući i doživljavajući kur’anske, hadiske i druge islamske postavke. Oni nisu književnici, koji za svoje djelo odrede fabulu i pišu iz glave, ne prepričavaju tuđe, to su neponovljivi ljudi čija su djela trajno vrijedna.” Citirajući Al-Birunija on naglašava da: “Mi ne potcjenjujemo znanje,

¹⁹ Mutesavif je, po definiciji, tesavvufski učenjak, upućen i vješt u tesavvufu.

ali prednost dajemo osjećajima.”, što znači u tarikatu je najcjenjenije primijenjeno znanje, a kod učenja ilahija već je spomenuto istaknuto mjesto emocija nad teorijom. “Tarikatski metod je davanje doziranih znanja kroz rad, ibadet, samoodricanje, požrtvovanost, direktne upute i razne druge oblike duhovne nadgradnje i usavršavanja s osnovnom postavkom da treba raditi što se zna, a znati ono što se radi.”

Da znanje nije dovoljno bez prakse upućuje još jednom sljedeći dio teksta: “Drugi, opet zadivljeni postavkama tesavvufa se identifikuju sa znanjem, misleći da su samim znanjem postali sufije. To su samozvane sufije. Mnogi mutesavifi u svojim djelima opominju čitaoca da se ne umišlja u znanje, koje mu se pruža, dok to ne doživi sa znanjem. Razlika je između stečenog i doživljenog znanja!”

Racionalno u derviškom nauku i življenju

Duhovni put Seida Strika i prakticiranje u tarikatu odlikovalo se racionalnošću. Racionalnost je kod Strika istaknuta, jer on insistira na demistifikaciji sufijske staze i tesavvufa. On će reći da je tesavvuf put bez kraja, ali će isto tako vrlo racionalno pokušati objasniti da tu nema nikakve misterije. Na to upućuje još jedan citat iz članka “Tesavvuf i tarikat” (1998), koji objašnjava sljedeće: “Pojam mistike obrađen je u mnogim enciklopedijama. Uz malo znanja o nastanku i tvorevini fenomena mistike i prosječnog poznavanja islama, svakome će biti jasno da u islamu nema mistike, a tako i u tesavvufu. Tesavvuf nije filozofija, jer je zasnovan na istinama Kur’ana i hadisa. Ako bi uzeli tesavvuf kao nauku i neku posebnu znanost, ni naučno nije – filozofija, jer svaka nauka koja ima svoju tehniku, odnosno praksu, prestaje biti gola filozofija. Praksa tesavvufa je tarikat. I fizika i hemija bi bile filozofija, kada ne bi imale svoju praksu u tehnici i tehnologiji.”

Mnogo je ilustrativnih primjera u Strikovim tekstovima, pa tako i ovaj iskazuje njegovu racionalnost. Jedan posjetilac tekija, koji je pročitao knjigu o hz. Rabiji el-Adeviji,²⁰ se požalio Seid ef. da ni u jednoj tekiji nije našao “Rabiju” (ni u kom od članova tekije). Dajući odgovor, Strik ovako analizira primljenu žalbu, pa piše komentar koji se također nalazi u članku “Tesavuf i tarikat” (1998): “On ne traži djelić uspavanog Rabijinog kvaliteta, da ga razvije u sebi i ne nastoji da usvoji

²⁰ Rabiya al-Adawiyya (7–8. st.).

djelić Rabijinog ponašanja, uz neshvatanje da su svi ti ljudi putnici ka Rabijinim kvalitetima, koje neće dostići, jer je Rabija jedna i neponovljiva, te on napušta tu sredinu i ostaje sa suhim znanjem od kojeg lično nema koristi, ogriješivši se o hadis u motu ovog članka: ‘Sačuvaj me Bože znanja od kojeg nema koristi, i o hadis o primjeni bar 40-tog dijela. Zaboravlja da je hadžija i onaj koji je krenuo na Hadž, a na putu umro.’”

Dakle, Strik naglašava da u tarikatu nema filozofije, nema mistike, postoji društvena i historijska dimenzija, znanje, ratio nije zanemaren, ali znanje ne smije biti suhoparno već ono koje se mora primijeniti u praksi da bi u konačnici imali zrelog derviša, sufiju, jer tesavvuf i tarikat nose potencijal preobrazbe vlastitog života, poimanja svijeta i samog sebe. Ezoterija i ono šta je transcendentalno, vanjsko i unutrašnje, zahir i batin, i historijsko i tradicijsko – sve su to termini koje Strik želi pojašniti u svjetlu tesavvufa s namjerom da ih približi razini svakodnevnog življenja.

PRENOŠENJE I SLUŠANJE ILAHIJA

Strikova sveska od petnaest ilahija, urađena za internu tekijsku upotrebu, pod naslovom “Ilahije – Poruke”²¹ može se smatrati primjerom etapnog kretanja jednog putnika / salika na sufijском putu. Osim što je lično učio sve ilahije iz ove sveske, ovo je ujedno njegov doprinos sufijскоj gnozi. Naravno, ne znači da su sve sufije / derviši odmah i gnostici, jer spoznaje su individualne i različite, odnosno faze zrenja do zrelog sufije, te im trebaju uputstva Učitelja / Šejha prilagođena njihovoj snazi / kabilijetu da bi postigli srčani vid koji je krajnji cilj svakog salika / putnika.

Dobro je poznata podjela na mekame kojom se nefis (ego) kreće do savršenog čovjeka.²² Dok se salik / putnik nalazi na jednoj postaji / mekamu, *sljedeći je pokriven*. Npr., ako je na prvom mekamu, njemu je zastrt mekam svjetla (nūr), a ako je u drugom njemu je zastrto svjetlo

²¹ Strik, Seid: Ilahije – Poruke, I. sveska, za internu upotrebu.

²² Nefs / ego se na prvom mekamu naziva emmāre (duša sklona zlu); drugi mekam je mekam svjetla – lewwāmeḥ (duša koja sebe kori); treći mekam je mekam tajni – mulhimeḥ; četvrti je mekam savršenosti – mutme’inneḥ (smirena duša); peti mekam je mekam dostignuća – rādijeh (duša koja je zadovoljna); šesti mekam je – merdijeh (duša sa kojom je Allah zadovoljan; sedmi mekam – je Odras svojstava i imena Božijih – kāmīleh.

(nūr) tajni, ako je u trećem, onda mekam savršenosti i tako dalje do sedmog (Hadžibajrić)²³. Sufija dostiže stupanj, savršenog čovjeka / insani kjamila tek kada prođe sve ove mekame, odnosno kada upotpuni svaki od prethodnih. Savršeni čovjek / insani kjamil je usavršio sve oblike komunikacije, koja je ovdje elitistička, i vuče korijen iz znanja Božijih Poslanika preko kojih se prenosila i spuštala Božija Riječ. U uvodu on piše da su poredane ukруг ostavljajući čitaocu da sam izvede zaključke, jer: "...pripadnik tarikata se bavi sobom. I normalno je da u tom putovanju salik / putnik nije punih kvaliteta koje načitanu zna iz knjige, pa ne baveći se sobom, traži kvalitete izvan sebe."

Prva ilahija *Ja sam griješnik* (autor Derviš Kenan) ujedno označava početnu etapu puta, pokajanje / tevba, osviještene duše u smislu odricanja grijeha, odnosno onom fazom nefsi emmare – duše sklone zlu. Naredna ilahija *Ne pitaj me što sam tužan* bavi se pitanjima halveta-osame, introspekcije, samosvjesnosti, analize ponašanja, učinjenih djela i shvatanja neminovnosti smrti, dakle bavi se stepenom duše koja sebe kori (nefsi lewwame). Sljedeća ilahija pod naslovom *Derviški savjeti* autora Derviš-paše Hercegovca, govori o iskušenjima sumnje i vjerovanja. Misrijeva ilahija *Ne žrtvova' svoga džana* govori o borbi sa nefsom / egom, sa samim sobom. *Ilahija po alfabetu* čiji je autor šejh Sirri Baba, obiluje manje poznatim izrazima vezanim za krivo učenje i negativne osobine i govori o iskušenjima puta, jer dati zavjet ne-griješnja može biti stavljen na ispit i vraćati pokajnika više puta na početak. Kao ilustraciju težine pokajanja, Nicholson²⁴ navodi primjer poznatog sufije (ne navodeći ime), koji se 70 puta zavjetovao i padao u grijeh prije nego je uspio. Sljedeća ilahija istog autora *U pamet se ti obuj* je sličnog sadržaja, dok slijedi ilahija puna savjeta šejh Sirri Babe *Ako hoćeš derviš bit'* koja daje uputu sa polazne tačke, kako se kretati sufijskom stazom u cilju dostizanja savršenog čovjeka (insani kjāmil). Još jedna ilahija sličnog sadržaja pod naslovom *Dervišu savjeti* govori o traženju upute. Ilahija *Oprosti Ja Rabb* čiji je autor šejh Selim Sami odnosi se na poniznog roba koji traži oprost i milost. Zamke duhovnog puta, mogu biti takve da putnika / salika skrenu sa staze, te prva strofa ilahije sa tekstom "*Oprosti Ja rabb, grijehe i mane i pravim putem uputi mene*" slikovito govori o sadržaju. U ilahiji hz. Ebu Bekra Siddika *Džudbi lutfik* spominju se velika imena Božijih

²³ Hadžibajrić, F., *Mesneviya I*, komentari, Sarajevo, 1996.

²⁴ Nicholson, R. A., *Sufizam: mistici islama*, Beograd 2011.

Poslanika, traži oprost i lijek za srce, milost na Sudnjem danu. Ilahija *Ja ilahi* ima vrijednost dove zagovarajući veliko ime Božije “Zati Paki” i zagovaranje / šefaat koji je dat samo Božijem Poslaniku Muhammedu, a. s.. Autor ove ilahije je nepoznat. Autor preostale četiri ilahije je takođe šejh Selim Sami: prva ilahija naslova *Na srcu si bolestan* govori o liječenju srca i o odricanju (zuhd), spominjući Šah Edhema koji je bio car, ali kad je okusio ašk “našao je muršida i carstvo ostavio”; ovo je tipičan primjer kako se ego / nefs uređuje; ilahija *Medžlisi zikir* govori o ljepoti zajedničkog zikra kao i sljedeća *Otvoren mejdan* sličnog značenja, sa isticanjem zahvale; posljednja, četvrta u nizu *Medet moj šejh* odnosi se na murida / učenika koji nije ispunio uslove duhovnog puta te moli duhovnog vodiča / Šejha za drugu šansu.

Pored ove publikacije sa tekstovima ilahija, namijenjenih internoj upotrebi u tekiji, Strik se intenzivno bavio praktičnim izvođenjem, učenjem ilahija Sirri Babe i Šah Pira Muhameda Nakšibenda, čijem redu / tarikatu je i sam pripadao. Strik je ilahije počeo učiti kao dječak, prateći oca, koji je takođe bio derviš nakšibendijskog tarikata i vekil mevlevijskog tarikata. Pošto ga je pratio na skupovima u tekijama i na posebnim obilježavanjima događaja, kao što su Ašura, Ashabi Bedr, Šebi Arus, on je nastavio dalje slijediti taj oblik i način interpretacije, što je godinama kasnije rezultiralo time da je Strik imao svoj nauk. Jedan od primjera je i audio snimak izvornih melodija ilahija Sirri Babe i nakšibendijske ilahije po medžmui²⁵ šejh Behaaddin ef. Sikirića u kojem Strik kaže da ima svoj repertoar od četvrte godine života, zahvaljujući dobrom sluhu i memoriji. Tako je za pojedina pitanja i određenu tematiku, posebno za učenje ilahija – pobožnih pjesama, Strik bio jedan od najcjenjenijih ličnosti u Bosni i Hercegovini, a pri tom je i sam pisao katrene²⁶ i poeziju tesavvufskog tipa.

On smatra da podjela ilahija, koja je u upotrebi, nije tako dobro napravljena, ali govori o podjeli na natove ili hvalopojke, ode kakve se pišu Božijem Poslaniku, gazele koji su najbliži evropskoj muzici i operi, zatim na munadžate, dove, mersije ili žalopojke, katrene, ramazanske, bajramske, mevludske i nasihatske koje daju pouke sa dobrim vaspitnim

²⁵ Medžmua – zbirka.

²⁶ Katren je četverostih, nalazi se u rubajama. Ilahije katrenskog tipa nekad su kozerične, aludiraju na nerazumijevanje osjećaja, strogost uleme, pa čak sa aluzijama na kadije, muftije itd. (Strik, 1990).

sadržajima. Spomenut ćemo samo neke koje je Seid Strik često učio, a sve su na turskom jeziku. Tako na spomenutom DVD-u prva ilahija je posvećena hazreti Piru nakšibendijskog tarikata: “*Ja hazreti Pir Nakšibend!*”, potom slijedi *Allah Bize Lutf Etdi*; ilahija *Munadžat* – molba Šefaat Ja Resulallah, zatim mevludsko-miradžijska ilahija Čundo gup, *Esubhi beda*, *Aškun ile*, *Ja ilahi zati paki* koja ima vrijednost dove i dr.

Osvrt na to da je i sam pisao katrene i poeziju tesavvufskog tipa, slijedi u nekrologu koji je sastavio šejh Fikriji Šehoviću i Mustafi Begleroviću:

Smrt derviša

Moto: umri prije smrti
Da živiti i mrijet' znači
To se lahko znanjem shvati
Al' da i smrt život znači
Osim derviš ko da shvati.

Zikrom dušu, srce čisti
Od idola ovog svijeta
Čistim srcem, dušom ćuti
Vječnu zbilju ahireta!

U srcu mu LA ILAHE ILLELLAH
Zna – nema Istine osim HAKK ALLAH!
Pa ako iz tijela i ode duša,
Ona je vječna, dao je HAJJ ALLAH!

MATEM DANAS

Od Kerbele pa do danas
Od Indije pa sve do nas
Kerbela jest žal velika
Al' i danas trajna slika.

Muavija bio namet
Sin mu Jezid nek' je lanet
pa i Mervan bio... proš'o
Nama je naš vakat - doš'o.

Šta je bilo, bilo prošlo
Kao što će i sve proći
Vidi ti sad svoje vrijeme

Živi Jezid perdu stavi
Ljude, braću da rastavi
Ašk iz srca on iseli

I dan što će sutra doći.

*Tamo jedni, 'vamo drugi
Kazuju nam da smo svoji
Živi Jezid stvori frke
Pa se smije: "Sad ste moji."*

*Živi Jezid u nama je
Živi Jezid među nama je
Živi Jezid to su frke
Pa drug drugu ne da ruke.*

Pa stalno smo na Kerbeli.

*Ako pitaš Jezid ko je
Ti pogledaj srce svoje
Onaj ko zna Matem što je
Taj ne vidi nikad dvoje.*

*Svako ima svog Jezida,
Muaviju i Mervana
Ašure je svakog dana
Cijeli svijet je Kerbela.*

*Matem znači žalost
Žal je teška, znate
Al' Jezida živog
Traži u sebi, brate!*

Prema istraženim podacima i primjerima učenja ilahija kod nas Seid Strik, kao istaknuti, zaslužni član derviškog reda Nakšibendija, bio je ujedno i vrhunski poznavalac i istovremeno izvođač / učač tarikatskih ilahija. Njegova pomoć, svakome ko je ili ko bi izučavao ovo polje muzikologije, etnomuzikologije bila je neophodna da bi shvatili sredinu u kojoj je ilahija živjela i u kojoj se izvodila u komparaciji sa današnjicom. On je postavio za cilj očuvanje tradicije u izvornom obliku i autentičnosti. Uvijek spreman na saradnju, rado je davao savjete i upućivao one koji su radili na različitim vrstama istraživanja, magistarskim i doktorskim tezama, kao značajan konsultant, bilo da se radi o domaćim ili stranim autorima.²⁷

²⁷ Risto Penannen, etnomuzikolog iz Finske koji je boravio u Sarajevu 1987.–88., govori o svom boravku i muzičkim instrumentima kod derviša u svom magistarskom radu (1993–94). U članku "Tradicija s predumišljajem" Damira Imamovića na Sedahlab blogu od 19. 02. 2012., o svom boravku u Sarajevu kaže: ...Bio je jedan derviš, Seid Strik, koji je kasnije postao šejh. On je napisao dva članka o ilahijama i njih sam semiotički analizirao. Bavio sam se načinom na koji je on reprezentirao ilahiju. Zatim, analizirao sam rituale, antropološki. O tome sam napisao magistarski rad ("Sarajevon islamilaiset mystikkoveljeskunnatja niiden laulanta" – "The Islamic Mystic Brotherhoods of Sarajevo and Their Chanting"; Penannen, Risto Pekka; M. A. thesis, University of Tampere, March, 1990). Planirao sam se vratiti radi nastavka istraživanja, ali je počeo rat."

O slušanju ilahija, danas bi se moglo reći da je potpuno uobičajena praksa kod svih derviških redova, naravno i šire kod vjernika uopšte, imajući u vidu narastajuću produkciju iz te oblasti. Međutim, Seid Strik je u vremenima kada nije bilo produkcije, niti nosača zvuka, memorisanjem i ponavljanjem izvedbe u raznim prigodama, doprinio očuvanju tradicije ilahija izvornog oblika. To znači učenje ilahije u formama koje su već bile usvojne i / ili koje je on zatekao. On se isticao i načinom interpretacije – izvođenja i tumačenjem prema kojem je prednost dao osjećanju, a ne znanju: “Moja preokupacija je bila i ostat će očuvanje jedne tradicije bosanske kulture i civilizacije i jednog tolerantnog i liberalnog gledanja na postavke.”. Naše zapažanje bi bilo da Seid efendija, itekako pridaje značaj znanju (kao teoretskoj osnovi), koje ga izdvaja od drugih naših kazivača i pokazuje da svoju titulu efendije nosi sa punim pravom.²⁸

Svako uspinjanje duhovnom stazom odvija se uz vođstvo Šejha / Učitelja po određenim stepenima / mekamima. Uz ilahiju je vezan i termin slušanja i učenja. Kao duhovno uzdignuti učitelj, i u isto vrijeme oličenje skromnosti, on provodi mnogo vremena sa svojim učenicima i uvodi ih putem učenja ilahija i objašnjenja u trajne vrijednosti i obaveze očuvanja ovih visokovrijednih melodija i tekstova, podvlačeći ono što ih odvaja od drugih. Tako Strik podvlači da je učenje ilahija ili melodi-sanje, dobrovoljni ibadet, pa nastavlja “Ilahije su ‘al-nasut’, nešto kao nafila od koje ima fazilet / korist, jer je ili poučna ili korisnija od neke druge pjesme.”²⁹ Samo jedan turski autor, Aşik Junuz ima preko hiljadu ilahija i upravo je Sveučilište Sorbona, 1979. godine organiziralo svjetski Simpozij u povodu godišnjice njegove smrti u godini posvećenoj Yunus Emreu (1238–1320). Najveći broj ilahija je i kod nas na turskom jeziku.”³⁰

Na DVD-u sa snimljenim ilahijama Strik za sebe kaže³¹ da “njegov glas nije ni mlad, ni naročito lijep, ali je on odlučio da uči odabrane ilahije, jer je jedan od rijetkih koji je znao originale i melodija i

²⁸ Maja Baralić-Materne: “O kazivačima”, materijal za izradu magistarske teze, Sarajevo 1999. godine.

²⁹ Seid Strik: “Tekijske melodije”, tekst pripremljen za radio-emisiju 1990. godine, štampan 2007. godine.

³⁰ Neobjavljeni tekst pod naslovom “Ilahije”, pripremljen 1990. godine.

³¹ DVD Ilahije Sirri Babe i Pira Nakšibenda u izvođenju Seida ef. Strika za internu tekijsku upotrebu (Tekija Potok).

tekstova.”³² Cilj ovog DVD-a je čuvanje ilahija od zaborava. Neke ilahije nemaju melodiju ili je on sam ne zna, kaže Strik, u što je teško povjerovati. «Prije će biti da ilahija postoji, ali se ne uči. Drugi cilj je čuvanje autentičnosti. Mora se naglasiti uvježbanost njegovog glasa i sposobnost da prenese stanje / hal. Tu se pojavljuje dimenzija miješane intrakomunikacije između izvođenog i onoga koji izvodi / uči, između onog što je učeno i čuveno, između melodijskih i neverbalnih oblika komunikacije. Kretanje na stazi koja podrazumijeva prisutnost srca–vukufi kalbi bilo je predočeno svima koji su dolazili sa njim u kontakt.

O prenošenju učenja i slušanja ilahija Strik potcrtava da su autori ilahija redovno bili pripadnici derviških redova i da su u Bosni i Hercegovini, najpoznatiji autori ilahija: šejh Sirri Baba Sikirić, šejh Mejli Baba, Ilhamija, Fadil Paša Šerifović i drugi. Neka imena autora su izgubljena kroz prepisivanje, ali ima mnogo ilahija čiji su autori iz skromnosti ostali nepoznati. On nastavlja: «...uz to, povremeno se upotrebljavaju i muzički instrumenti što mnoge iznenađuje, a sve zbog nikakvog poznavanja, a vrlo često pogrešnog informisanja, općenito, o tekijama i tarikatu.»³³ Iznosi da je najveću prekretnicu uvođenja muzike, u vjerski život, unio upravo hazreti Mevlana Dželaludin Rumi (1207–1273) u 13. stoljeću...” s tim da se ni Rumi, ni drugi prvaci tarikata, nisu ogriješili o osnovne doktrine islama, jer su uveli muziku i melodije u svakodnevni život sa elementima vjerskog življenja kao nafilu i korisni ibadet kao i to da su Mevlevije imale svoj poseban notni sistem,³⁴ koji je prvi u mevlevijskim ilahijama, notirao Galib Dede. Situacija na našim prostorima izgleda tako da je, kako Strik piše, sa književnog stanovišta nešto i urađeno, ali ne i sa muzičkog. Npr., Ladislav Kuba, etnomuzikolog češkog porijekla, je sakupljajući sevdalinke, naišao i na ilahije, ali ga to nije zanimalo smatrajući ih orijentalnim.³⁵ Svakako, treba imati u vidu da je ovaj članak pisan devedesetih godina prošlog stoljeća i da je situacija sada drugačija.

Melodije su se prenosile po slušanju (sem’a). Ovdje je korisno napomenuti da je, gledano kroz historijsku prizmu i stav prema učenju

³² Snimak ilahija na DVD iz 2008. godine.

³³ Strik, Seid, *Ilahije*, zbirka tekstova pripremljena za štampu, 1990. Iz fundusa Nakšibendijske tekije Potok, Sarajevo.

³⁴ Seid Strik, “Tekijske melodije”, tekst pripremljen za radio-emisiju 1990. godine, štampan 2007. godine.

³⁵ Zbornik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1892. godine.

i slušanju muzike uopšte, već Ahmed el-Gazali (447 ili 444 H.– 517. H. g.) bio primoran napisati traktat u kojem je već u naslovu negiranje autentičnosti sema'a / slušanja izjednačno sa samim nevjerovanjem.³⁶ Autor ilahije je skoro redovno i autor melodije, koju je dao u momentu nadahnuća, nekog ekstaznog stanja, posebnog osjećanja i raspoloženja, pa ona izražava unutrašnje osjećanje autora, njegova ubjeđenja i privrženost. Otuda su melodija i tekst nerazdvojni, otuda je veoma važno očuvanje autentičnosti melodije, te naglašava i to da slušanje ilahija u konačnici vodi u duhovni zanos, upoređujući neke sa stanjem pijanstva,³⁷ kako se to metaforično kaže, naglašavajući kako se one uče u kasnijim fazama tekijskih programa. Potpuno predavanje melodiji ilahije i zanos koji iz toga proističe se uklapa u pojam pijanstva ili *sukra*. (Beglerović, 2016).

Interesantno je još napomenuti njegovo gledište prema muzikoterapiji. Saživljavajući se sa savremenim tokovima življenja, Strik je takođe naglašavao koristi muzikoterapije kao programa za ublažavanje stresa i razvijanja unutrašnjeg balansa i kreativnosti. I sam je radio kasete za pojedince koji su po njegovom mišljenju mogli imati koristi od muzikoterapije slušajući instrument naj.³⁸

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Život i djelo Seida Strika, istaknutog člana Nakšibendijskog reda, vekila i profesora (1933–2010), pokazuje mnogo istaknutih uporišta vezanih za njegovu biografiju koja se tiču tesavvufa i islamskih vjerskih tema, tema očuvanja tradicije, poznavanja historije grada Sarajeva i Bosne i Hercegovine.

Općenito gledano, poznato je da duhovni uspon osobe, na sufijskoj stazi, traži postepenost kretanja. Različite postaje toga puta traže angažman ne samo sa istim već i sa onim iznad i ispod tog mekama – duhovnog stepena. Strik je smatrao druženje sa zrelijim dervišima poželjnim i neophodnim. Kao zreli sufija i sam je to prakticirao, napisao

³⁶ Beglerović, S., "Nauk ljubavi: Život i djelo imama Ahmad al-Gazalija", Znakovi vremena, Sarajevo, Zima 2015 / proljeće 2016, Dvobroj 70/71.

³⁷ Pijanstvo – termin koji se može naći u tekstovima Hafiza Širazija, termin koji u sufijskoj praksi znači predavanje dubokim emocijama putem učenja ilahija u određenim prilikama.

³⁸ U arhivi tekije Potok postoji kasete Seida Strika snimljena u svrhu muzikoterapije.

i obradio mnogo tema iz područja tesavvufa i tarikata i sam postavio svoju doktrinu ili svoj nauk što ga svrstava među napredne sufije. Iako je, derviški nauk i življenje prakticirao u okvirima ograničenog vida javnog mnijenja, ili užeg kruga poznavalaca i poštovalaca i posjetilaca tekije, nesumnjiv je njegov doprinos prenošenju vertikalnom linijom komunikacije, kao i spoznajno, jer Strik je bio vrstan komunikator, a moglo bi se primijetiti sposoban i za intrakomunikacijske oblike prenošenja poruka na sufijskoj stazi.³⁹ Sufizam je znanje koje ima dodirnu liniju sa komunikologijom ili preciznije pravi kolateralne veze u dubinama ljudskog bića putem veoma istančanih spojeva.

Njegov posebno uvježbani glas i repertoar od četvrte godine godine života, uz prenošenje duhovnih znanja, bio je poseban ugođaj i iskustvo, jer su njegovi sadržaji govora i ilahija, često bili povezani. Duhovno odgajanje, kroz druženja sa zrelim dervišima još od ranog djetinjstva, je imalo kao rezultat duhovno ostvarenog Učitelja i u konačnici vekila Nakšibendijskog tarikata što su bitne stavke Strikove biografije. On spada u red onih sufija sa kojim je provoditi što više vremena bio imperativ, ističući prenošenje tradicije i prakse tarikata, te prenošenje / učenje ilahija putem slušanja, a to je trajno vrijedna spoznaja u okviru univerzalnog znanja koji je tipična odlika tesavvufa. Strik nije prenosio samo originalni tekst i melodiju, već što je posebno i osobeno, imao je sposobnost i dar prenijeti hal / stanje određene ilahije; posebnu posvećenost očuvanju tradicije ilahija i učenju ilahija u autentičnom obliku, usvojenom i zatečenom. Njegov način interpretacije ilahija u prvi plan stavlja emocije. Ukupnost njegovih napora bila je usmjerena da očuva tradiciju izvođenja ilahija, posebno derviških, sa originalnim tekstom i melodijskim originalom upravo onako kako je on slušao od starih izvođača / učača. Ujedno to je značilo njegovo nastojanje da u konačnici ostane očuvanje bosanske kulture sa naglaskom na toleranciju i liberalan pristup.

³⁹ U izvanrednom tekstu Samira Beglerovica, "Nauk ljubavi: Život i djelo imama Ahmad al-Gazzalija", u dvobroju časopisa *Znakovi vremena* navodi se: "...Kao što je to bio običaj i u bosanskim tekijama do unatrag 20 godina, osobe posebno uvježbanog glasa, ali koji podrazumijeva ne samo ugodnu boju već, slično trstici naja, sposobnost prenošenja duhovnog stanja (hal) o kojemu se u pijevu (ilahija ili kasida) govori, polagano uči neku ilahiju, dok je prisutni nastoje slušati" (Beglerović, 35. strana, *Znakovi vremena*, dvobroj 70/71, zima 2015 / proljeće 2016. godine.)

Napredno promišljanje i prilagođavanje vremenu u kojem živi, nastojeći biti pravi *ibnul-vakti*, sin svoga vremena, on je smatrao muzikoterapiju veoma korisnom radi aktiviranja srca i duha, i kao naprednu terapiju koja upućuje u najdublje dimenzije stvarnosti u kojoj živimo, oživljavajući manje poznatu tematiku koju je obrađivao čak i Ahmed Gazali pišući o koristima slušanja za čovjeka.⁴⁰

Pored obavljanja odgovorne dužnosti vekila tekije, Strik je pokazivao posebnu odgovornost prema mlađim saradnicima radeći na usavršavanju njihovog odgoja, ističući važnost obrazovanja. U svojim učenicima je vidio buduće vodeće ličnosti na putu razvoja boljem i produhovljenijem društvu koje teži da bude napredno, te im je nesebično prenosio sve svoje neophodno znanje i značajne informacije za njihovo napredovanje. Takav učenik bi, kao član određene zajednice, imao više šansi za moralnu obnovu, za revitalizaciju i jako bogatu skalnu znanja. Cjelokupni rad i aktivnosti Seida Strika na polju tesavvufa, teoretskog i praktičnog doprinosa islamskim temama, te obrazovno / pedagoškog djelovanja može se posmatrati iz različitih aspekata imajući u vidu historijski trenutak i njegovo življenje na prelazu između dva vijeka i u tri društvena sistema. Utoliko više je značajna njegova fokusiranost na očuvanju tradicije tesavvufsko-tarikatskih i drugih vjerskih sadržaja, pojašnjenja islamskih tema i očuvanja običaja, te njegova lična spoznajna tesavvufska orijentacija. Njegova gledišta o vjeri, kulturi i nauci, obiluju značajnim historijskim podacima i racionalnim pristupom prema pitanjima koja imaju u sebi epitet transcendentnog. Centralne niti koje povezuju život i djelo su iskustvo i promišljanje koje je primjenljivo na koncept povezivanja svjetovnog i duhovnog, tradicijskog i spoznajnog i kao takvo predstavlja nastojanje vrijedno istraživanja za postizanje optimalnih dimenzija vjerskih i duhovnih sadržaja i u konačnici postizanju cjelovitosti.

Baveći se pitanjima praktičnog realiziranja zadataka sufijskog puta, aktivno provodeći tarikatske obaveze, on je gledao da kroz sufijski nauk i učenje ilahija doprinese očuvanju izraza ljudske duhovnosti, težeći očuvanju originalnosti i u konačnici gradeći doprinos korpusu trajnog,

⁴⁰ Predavanje slušanju podrazumijeva dospijevanje do duhovnog zanosa (*wagd*) usljed kojeg osoba otpočne kretati se uz slušanje (*raks*).... Imami Ahmad insistira na potpunom, neuvjetovanom predavanju duhovnom zanosu, pijanstvu (*sukr*)... (Beglerović, Znakovi vremena, dvobroj 70/71, Institut "Ibn Sina" Sarajevo, 2015/2016.

korisnog znanja. Znanje kao česta imenica koju je koristio u govoru je kod Strika ojačana dimenzijama važnosti mišljenja, spoznavanja i korisnosti znanja. Tako i njegova opaska da ono što piše, u članku o halidijskom tarikatu, može biti korisno znanje, ukoliko se radi o otimanju određenih činjenica od zaborava, pa koristi termine korisno i historijsko znanje. Nasuprot toga, on iznosi da imaju i znanja koja su larpularistička – znanje radi znanja. Na kraju još jednom valja naglasiti da praksa tesavvufa, a to je tarikat, je staza kojom se nije moguće kretati bez upute Učitelja.

U djelovanju Seida Strika koji se odlikovao osobinama pojedinca koji se u okvirima moderne komunikološke nauke može nazvati komunicirajućim gnostikom, primjećuje se promoviranje racionalnih konsekvenci ali i znanja i poimanja, onoga što utječe na jačanje jednog društva i pojedinaca, koji tome doprinose, zainteresiranih za usavršavanje i popravljavanje sebstva. Slobodno se može zaključiti da je Seid Strik bio osoba vrlina, dubokog znanja i lijepog odgoja / edeba, sposoban da dalje transferira prikupljano znanje sa te staze, koje je univerzalno, a koje je vezano i sa spoznajom i sa tradicijom.

Učitelj / Šejh je središte koje vodi i osvještuje put. Spoznaja i osjećanja, kroz prizmu Strikovog djelovanja kroz učenje ilahija originalnog sadržaja i njemu svojstvenog derviškog nauka i življenja, međusobno komuniciraju kao dva polja i imaju zajedničku zonu. Iskustvena polja Seida Strika u svakodnevnoj i empirijskoj dimenziji mu daju posebnu individualnost koja ga vodi putem insani kjamila koji je prošao teške etape borbe sa sobom i onima oko sebe metodom vlastite kože, dakle, sasvim empirijski, pa je na polju duhovnosti u sufijsko-tarikatskoj teoriji i praksi sve svoje titule nosio sa punim pravom. Individualnost Seida Strika i prepoznatljivost njegovog doprinosa na polju tesavvufa i tarikatskog djelovanja ga izdvaja i čini pažnje vrijednim zaslužnim članom duhovne hijerarhijske ljestvice u Bosni i Hercegovini.

Literatura:

1. Attar, Feriduddin, *Spomenica dobrih (Tadhiratul Awliyai)*, Kulturni centar I. R. Iran, Sarajevo, 2004.
2. Beglerović, Samir, "Nauk ljubavi: život i djelo imama Ahmad al-Gazzalija", *Znakovi vremena*, Zima 2015 / Proljeće 2016, dvobroj 70/71, VI, 2004. br. 21–22.

3. Čajlaković, Hadži Šejh Mustafa, *Božanske darežljivosti*, Rifajiska tekija Špionica, Zenica, 2006.
4. Čehajić, Džemal, *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*, Orijentalni institut, Sarajevo, 1986.
5. Džilo, Hasan, "Spoznaja i njeni slojevi u sufizmu", *Glasnik* 9–10, 2010.
6. Hadžibajrić, Fejzullah, "Mali rječnik sufijsko-tarikatskih izraza", Zbornik zagrebačke džamije, *Tesavvuf-islamska mistika*, Zagrebačka džamija, Zagreb, 1988.
7. Moker, Mubina, "Bol – odrednica zbiljske ljubavi", *Živa Baština*, vol. IV, br. 13, oktobar–decembar 2018.
8. Nicholson, R. A., *Sufizam: mistici islama*, Metafizička biblioteka, Beograd, 2011.
9. Numanagić, hadži Husni efendija, *Kazivanja dervišima*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2018.
10. *Vatrene duše*, Beosing, Beograd, 2010.
11. Strik, Seid, "Tekijske melodije", *Kelamu'l šifa*, br. 12, 2007.
12. Strik, Seid, *Ilahije-poruke*, Svezak I, (za internu tekijsku upotrebu), Nakšibendijska tekija, Sarajevo, 2005.
13. Strik, Seid, "Tesavvuf i tarikat", *Hikmet*, (XI), br. 7–10, Sarajevo, 1998.
14. Strik, Seid, "Isa Begova tekija", *Zbornik radova*, Sarajevo, 2006.

Časopisi:

1. *Znakovi vremena*, Časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu, dvobroj 70/71, zima 2015 / proljeće 2016, godina XXI, Sarajevo.

Ostali izvori:

1. DVD: Seid Strik, Izvorne melodije ilahija Sirri-Babe i ostale nakšibendijske ilahije po Medžmui šejha Behaaddin ef. Sikirića (za internu upotrebu Nakšibendijske tekije Potok Sarajevo, 2007.)
2. Konsultacije sa Mesnevihanom hfz. Mehmedom Karahodžićem, Sarajevo, 2019. godine.

The Life and Work of Seid ef. Strik

Summary

This paper presents the life and work of the famous dervish and Sufi, professor Seid Strik. In addition to basic biographical data, the paper deals specifically with articles, in terms of analyzing, some of which remained unpublished, prepared for print, and the like. Topics covered

by Strik give an insight into the broad range of topics he dealt with that relate to Islamic-tasawwuf issues, tradition, culture, history, and science. A detailed treatment of all the topics that Strik left behind as a written heritage in the form of articles, would require a much broader study, and only a few of them are addressed here. An effort to present his view of tasawwuf and tariqah was presented through several of his works dealing with the subject, as well as with the tradition and nurturing of Muslim rites in Bosnia and Herzegovina. These views are presented primarily through an article that sublimates his view on the tasawwuf, as well as those on particular dervish orders, the specifics of interpretation and the preservation of the nasheed tradition, which another section of the paper deals with, and that is the transmission, listening and singing of nasheeds, on which originality Strik placed particular emphasis. Evidently attaching great importance to the theoretical basis of knowledge of the matter, he stood out with his manner of interpretation – in performing and interpretation of nasheeds which aimed at preserving authenticity and saving from oblivion, emphasizing the importance of emotion. Preserving the values of universal knowledge, presenting tasawwuh and the tariqah way of life, as part of the tradition of Bosnian culture, a tolerant spirit that pervaded efforts to bring this to fruition, marked his life and his work significantly.